

INGEMAR NYGREN: Svensk sparbanksutlåning 1820–1913. En analys av de större sparbankernas kreditgivning. Meddelanden från ekonomisk-historiska institutionen vid Göteborgs Universitet, nr. 9. Göteborg 1967. 415 s. 25 sv. kr.

Grundlaget for Ingemar Nygrens bog er indsamlingen af et omfattende regnskabsmateriale for de vigtigste svenske sparbanker i den undersøgte periode. Som kilde til regnskabernes udlånsside er fra 1876 anvendt den officielle statistik, der er et svensk sidestykke til oplysningerne i den danske sparekasseinspektions årsberetninger (fra 1881). For de 70 største sparbanker er de vigtigste udlånsformers omfang (absolut og relativt) sammen med oversigter for hvert af de 24 len for disse år aftrykt som bogens side 214–399. For tiden før 1876 bygges der dels på oplysninger fra jubilæumsskrifter o.l., dels på et utrykt materiale fra finanskomiteen af 1863.

Offentliggørelsen af dette store kildemateriale, der tidligere kun delvist har forligget i trykt form og ikke samlet på et enkelt sted, er en fortjenstfuld indsats fra forfatterens side, som fremtidige forskere af det svenske kapitalmarkeds struktur i den undersøgte periode vil komme til at sætte stor pris på.

I bogens første halvdel gennemføres på grundlag af det indsamlede materiale en analyse af fordelingen af de disponible midler på en række udlånsformer, f.eks. kautionslån, lån mod sikkerhed i fast ejendom, lån til kommuner og anbringelse i aktier og obligationer, idet der foretages beregninger af udviklingstendensen i fordelingen over tid, af forskelle i udlånsstrukturen mellem store og små sparbanker, geografiske strukturforskelle m.v., ligesom sammenhængen mellem konjunkturudvikling og udlånsvirksomhed er kommenteret.

De beskrivende afsnit, hvori denne analyse findes, er gennemført rent verbalt, dog isprængt et meget stort antal procentberegninger. Mens denne fremgangsmåde forekommer fuldt forsvarlig indtil 1876, hvor det talmæssige grundlag er så relativt uensartet, og hvor analysen hovedsagelig må indskrænkes til at vise forskydninger bort fra kautionslån over til en stigende andel af lån mod sikkerhed i fast ejendom, en tendens, der især er udpræget for de større sparbanker, synes metoden at gøre fremstillingen unødvendigt tyngende og vanskeligt tilgængelig for læseren ved behandlingen af tiden efter 1876, hvor det er svært at holde rede på de mange detaljer, selv om man støttes af en »sammanfattning« i slutningen af hvert kapitel.

Resultaterne af denne del af arbejdet ville være fremstået betydeligt klarere, såfremt forfatteren havde anvendt en række af de vigtigste statistiske analysemetoder til at underbygge sine teorier om sammenhængene. En undersøgelse af sammenhængen mellem kautionslånenes andel af det samlede udlån og de samlede udlåns størrelse i hver af de 70 omtalte sparbanker i f.eks. 1880 ville således i sin simpleste form resultere i en regression af følgende udseende:

$$Y = 39,22 + 0,37X; \quad r = + 0,37$$

eller, hvis der ses bort fra Stockholms Stads Sparbank, der i størrelse afviger stærkt fra de øvrige:

$$Y = 42,54 + 0,60X; \quad r = + 0,38$$

hvor Y er andelen af de samlede udlån, der er kautionslån (målt i %), X er sparbankens samlede midler (målt i 100.000 kr.) og r er korrelationskoefficienten.

Ved denne metode undgår man som forfatteren at måtte foretage en mere eller mindre vilkårlig fordeling af sparbankerne på undergrupper og får et samlet udtryk for samvariationen mellem de undersøgte variable og spredningen omkring denne. Analysen ville yderligere ved hjælp af multipel korrelation kunne give vigtige oplysninger om sammenhænge, hvori flere variable (herunder udviklingen i tid) samtidig anvendes som forklarende, mens det i de rent beskrivende afsnit ville være naturligt at foretage særlige detailundersøgelser af de sparbanker, hvis forhold var stærkt afvigende fra det gennemsnitsbillede, som den numeriske analyse viste.

Bogens vigtigste konklusioner er, at kautionslån og lån mod pant i fast ejendom er de mest betydningsfulde udlånsformer med kautionslån som dominerende i periodens begyndelse og mest udpræget i de små sparbanker formodentlig som følge af, at de muliggjorde en spredning på mange små lån og lod personlige hensyn være i forgrunden ved bevillingen. I 1850-erne og efter 1888 mister kautionslånene en del af denne dominans til lån mod pant i fast ejendom, der bedre passede til det efterhånden mere veludviklede svenske kapitalmarked. Af de øvrige anbringelsesformer fik obligationskøb voksende betydning og anvendtes hovedsagelig som en likviditetsreserve, således at de især fandt sted i perioder med stor kassebeholdning. Disse konklusioner ville næppe ændres ved en mere statistisk betonet analyse i overensstemmelse med det ovenfor skitserede, men det ville være muligt at udtale sig mere sikkert om, hvor karakteristiske de af forfatteren fremhævede sammenhænge har været for sparbankernes udlånsvirksomhed i årene 1820–1913.

HANS CHR. JOHANSEN

HELMUT BÖHME: Probleme der Reichsgründungszeit 1848–1879. Köln, Kiepenheuer & Witsch, 1968. 505 s. 22,80 DM.

Böhme har i dette bind i serien Neue Wissenschaftliche Bibliothek samlet en række tidligere trykte afhandlinger af bl. a. Wilhelm Mommsen, Hans Rothfels og Hans Rosenberg, foruden af udgiveren selv. Der er i mange af bidragene tale om ærlige forsøg på at komme ud over den tyske historikertradition, der i den tyske samling alene så Bismarcks værk, og som Böhme selv har taget op til grundig revision i sin »Deutschlands Weg zur Grossmacht« fra 1966. Den begyndende dyrkelse af samlingens økonomiske og socialpolitiske aspekter hindrer imidlertid ikke, at det er de åndspolitiske bidrag, der umiddelbart fængsler mest. Således genser man med glæde Stadelmanns afhandling fra 1948 »Deutschland und die westeuropäischen Revolutionen«, dog desværre i forkortet udgave og uden noter. Stadelmanns these er, at en hovedårsag til Tysklands fra Vesteuropa afvigende udvikling i det 19. årh. var, at den oplyste enevælde på tysk grund var blevet en succes. Det tyske borgerskab følte derfor ikke som det franske noget behov for at revoltere mod statsmagten, men opfattede med Goethes formulering Friedrich II og Joseph II som »die beiden Monarchen, welche alle wahren Demokraten als ihre Heiligen anbeten sollten«. Også Theodor Schieder er repræsenteret med flere afhandlinger, bl. a. med »Grundfragen der neueren deutschen Geschichte«, hvori han afviser Helmuth Plessners these om Tyskland som »eine verspätete Nation«, for i stedet at operere med begrebet »die unvollendete Nation«.